

Edith Grossman'ın göre diller ve kültürler arasındaki alışverişin en önemli ayaklarından biri olan çeviri, dilleri yozlaştırmaya uğraşan ve dil üzerinden despotluk kurmaya çalışanların karşısında dik durmayı sağlayan bir eylem

Derya Çakır

Latin Amerika edebiyatı uzmanı; Márquez, Llosa, Fuentes ve Antonio Muñoz Molina'nın kitaplarını İngilizceye çeviren Edith Grossman, işinin üstüne eğilip bir anlamda çevirinin felsefesi ve eleştirisi diyebileceğimiz 'Çeviri Neden Önemlidir?' isimli metninde, yayıncıdan eleştirmenlere, çevirmenlerden okurlara dek geniş bir kesimin çeviriye nasıl baktığına dair kalem oynatıyor.

Grossman'ın hemen önsözde, kitabı yazma gerekçesi olarak sıraladıkları "çevirmenin adı yok" ifadesine âdeta bir başkaldırı: "Edebiyat dünyasının genellikle yok sayılan, yanlış anlaşılın ya da temsil edilen temel bir alanıyla ilgili yepyeni bir bakış açısı oluşturmak." Bunun ötesinde kavgaya tutuşan, birbirini anlamaya istekli olmayan ve düşmanca tavırlar geliştirenler için Grossman, çevirinin yeni kapılar açabileceğini söylerken çevirinin kendi başına değerli bir etkinlik olduğunu da göz ardı etmiyor.

'Çevirmenin metni'

Grossman, meslek yaşantısının kısa bir dökümünü yaptıktan sonra "gizemli, ilginç, bilmecelerle ve sorunlarla dolu" dediği çeviri üs-

Çevirmenin adı var!

Edith Grossman

tüne cümleler sıralamaya başlıyor. Önemi ve önemsizliğini sorguladığı bu alana ilişkin ilginç bir soruyla meseleyi genişletiyor: "Bizler edebiyat dünyasının hizmetkarları, yayıncılık endüstrisinin itaatkâr kulları değil miyiz?"

Grossman'ın buna yanıtı olumsuz; üstelik o çevirmeni, çoğu yayıncı ve eleştirmenin küçümseyici tavrına inat yazar olarak niteleyenlerden. Çünkü çevirmen hem dilden dile aktardığı metni bir bakıma yeniden yazıyor hem

de derinlikli bir okuma yapıyor. Başka bir deyişle dilin yükünü sırtlanıyor. Bu da çevirmenin öncelikle dikkatli bir okur, ardından dilin ritmini yakalayan ve anlam bulanıklığını gideren titiz bir yazar olduğunun bir işareti Grossman'a göre.

Özellikle roman söz konusu olduğunda yazar ve onun yarattığı kahramanlarla, kurduğu mekânlarla ve metindeki olaylarla ilişkiye giren çevirmen Grossman'a göre hiç de yalnız değil. Yazarın duy-

ÇEVİRİ NEDEN ÖNEMLİDİR?

Yazar: Edith Grossman

Çeviri: Ayşe Ece

Yayınevi: YKY, 2017

duğu ve duyurduğu sesleri aktaran çevirmen, bu anlarda bir de okurla etkileşime geçiyor.

Yazarın değindiği bir başka konu, çevirinin sanatsal keşiflerin önünü açarak dilin ve edebiyatın sağlığını koruduğu. Çeviri, dilleri birleştirirken yeni bir edebiyat deneyimi de yaratıyor: Çeviri, edebi ufukları geliştirmede çokdilli dölleme aracılığıyla yeri doldurulamayacak, hayati bir rol üstlenir. Tüm dünyadan çok sayıda yazarın o büyük yapıtlarını çeviri olmadan üretebileceği düşünülemez."

Konuyu okur ve eleştirmenlere getiren Grossman, çeviri yapan kişinin silikleştirilmesiyle ilgili inceleli yergilerini sıralıyor. Metnin çevirisinin, metafizik ve mucizevi bir şekilde gerçekleşmediğini söylerken bu işe soyunanların adının konması ve emeklerine saygı duyulması gerektiğinden bahsediyor. Çünkü o, artık 'çevirmenin metni' hâline geliyor. Özgün ürün ve çeviri, Grossman'ın deyişle birbirini besliyor ve aralarında,

zaman zaman sorunlar yaşanan uzun soluklu bir ilişki kuruyor.

Sınırları aşmak için...

Çeviriye karşı çıkanlar, metinlerin özgün dilinden okunmasını savunup çevirinin yasaklanmasını bile teklif etmişti. Grossman'ın bir kez daha gündeme getirdiği bu absürt talep, aynı anda birçok dil bilmeyi gerektirmesiyle güç bir okuma serüveni de demek. Üstelik bu istek, çokkültürlülüğe ya da kültürel alışverişi dil ortaklığıyla kurmaya da aykırı.

Grossman'ın çeviriye ilişkin gündeme getirdiklerinden biri de özgür iletişim ortamı yaratması: Sansürün panzehiri, yabancılaşmayı ve düşmanlığı ortadan kaldıran bir edim... Diller ve kültürler arasındaki alışverişin en önemli ayaklarından biri olan çeviri, dilleri yozlaştırmaya uğraşan ve dil üzerinden despotluk kurmaya çalışanların karşısında dik durmayı sağlayan bir eylem yazara göre. Dahası dışlayıcı bir yaklaşım olan 'egzotikleştirme'nin törpülenmesi için de çevirinin elzemliğinden bahsediyor Grossman. Fakat şöyle bir sorundan da yakınıp çeşitli rahatsızlıkları aktarıyor: Özellikle ABD ve Britanya, kendi dil hinterlandının dışına pek az çıkıyor, üstelik çıkma konusunda da çok istekli görünmüyor. Hatta kimi zaman farklı coğrafyaların edebiyatını ve kültürünü, İngilizceye çevirmiş metni yoksa görmezden gelebiliyor. Bunlar, çevirinin doğasına ve kültürel özüne ters düşen tavırlar. Söz konusu soyutlamanın ve milliyetçiliğin aşılması için bir öneri getiriyor Grossman: "Çeviri, yazarlar için olduğu gibi okurlar için de anlaşılabilir dillerin meydana getirdiği tehdit edici gürlütiyü anlaşılır kılmanın, birbirini tanıyıp anlamayı engelleyen sınırları aşmanın önemli yollarından biridir."

Grossman'ın kitabının başlığı olan soru böylece yanıtlanıyor aslında ve yazar, kendi cevaplarının mutlak olmadığını da dile getiriyor. 'Çevirmenin adı yok' yanlısından biraz daha uzaklaşmak için kitabı Türkçeleştiren Ayşe Ece'ye de teşekkür etmeliyiz.